

بررسی میزان انطباق اهداف راهنمای برنامه‌های درسی (دوره ابتدایی و راهنمایی) با اهداف

مصوب شورای عالی آموزش و پرورش

A Study on the Level of Conformity between the Objectives of Curriculum Guidelines at the Elementary and Middle School and Official Objectives of the Supreme Council of Education

دریافت مقاله: ۱۳۸۹/۶/۱۲؛ پذیرش مقاله: ۱۳۹۰/۱/۱۴

J. Yazdani

M. Hassani (Ph.D)

Abstract: The aim of the present paper is to study the level of conformity between the objectives of curriculum guidelines (at the elementary and middle school stages) and objectives officially ratified by the Supreme Council of Education. The sample consists of the complete set of curriculum guidelines for courses taught at the elementary and middle schools⁹. Beredy's (1969) quadriphasic model (description, interpretation, juxtaposition and comparison) was applied in order the curricula's and the official goals. Findings of the study demonstrated that 44% of the official goals for the specified educational stages were not covered by the curricula guidelines' objectives. While the objectives set by the curricula for domains of knowledge and skills transcended the official objectives, the attitudinal objectives of curricula failed to fulfill goals addressed by the Supreme Council of Education. The results of this study showed lack of a balanced focus on the threefold domains and excessive attention towards cognitive.

Keywords: curriculum, curriculum development process, curriculum guideline, curriculum objectives, elementary stage, middle stage

جواد یزدانی^۱ و دکتر محمد حسینی^۲

چکیده: هدف از مقاله حاضر بررسی میزان انطباق اهداف راهنمای برنامه‌های درسی مختلف تحصیلی (ابتدایی و راهنمایی) با اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش است. نمونه آماری پژوهش عبارت از تمامی راهنمای برنامه‌های درسی مواد درسی دوره‌های تحصیلی است. برای مقایسه اهداف راهنمای برنامه‌های درسی با اهداف مصوب، از مدل جرج بردی (۱۹۶۹)^۲ در چهار مرحله توصیف^۳، تفسیر^۴، همجواری^۵ و مقایسه^۶ استفاده شد. نتایج نشان داد در مجموع ۴۴٪ از اهداف مصوب این دوره‌ها با هیچکدام از اهداف راهنمای برنامه‌های درسی این دوره پوشش داده نشده است. اهداف حیطه دانشی در راهنمای برنامه‌های درسی این دوره، بیش از حیطه دانشی و مهارتی اهداف مصوب و اهداف حیطه نگرشی کمتر از حیطه نگرشی اهداف مصوب مورد توجه قرار گرفته است. نتایج نشان داد توجه متعادلی به حیطه‌های سه‌گانه یادگیری نشده و اهداف تدوین شده در حوزه شناختی و مهارتی است.

کلید واژه‌ها: برنامه درسی، نظام یا فرایند برنامه‌ریزی درسی، راهنمای برنامه درسی، اهداف برنامه درسی، دوره ابتدایی، دوره راهنمایی

۱. نویسنده مسئول: کارشناس ارشد برنامه ریزی درسی

۲. استادیار پژوهشکده برنامه‌ریزی درسی و نوآوری‌های آموزشی

۳. با توجه به این‌که ماده درسی ریاضی فاقد راهنمای برنامه درسی بود، از اهداف ذکر شده در کتاب‌های راهنمای معلم، جهت مقایسه استفاده شد.

4. Beredy

5. Description

6. Interpretation

7. Juxtaposition

8. Comparison

9. Since mathematics lacked a curriculum, objectives cited in teacher's guideline were used for comparison.

مقدمه و طرح مسأله

راهنمای برنامه درسی سندی است که با فراهم نمودن نقشه فعالیت‌های یاددهی-یادگیری، زمینه تحقق اهداف نظام تعلیم و تربیت را فراهم می‌سازد. هدف در برنامه درسی، یک نقطه مطلوب است که فرایند آموزش به سمت آن سوق داده می‌شود. هدف در برنامه‌های درسی موجب هماهنگی فعالیت‌ها می‌گردد، به معلم و دانش‌آموز انگیزه می‌دهد و به عنوان معیار ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مورد استفاده قرار می‌گیرد. اهداف آموزشی به عنوان حد یادگیری یا انتظارات پیش‌بینی شده، تعیین‌کننده جهت‌های فعالیت‌های یاددهی-یادگیری در برنامه‌های درسی هستند. اهداف آموزشی نیازهای آموزشی و پرورشی دانش‌آموزان را مرتفع می‌سازند و رسالت و مأموریت‌های آموزش و پرورش را جامه عمل می‌پوشانند. تحقق اهداف، بیانگر آن است که برنامه درسی در فراهم نمودن نقشه فعالیت‌های یاددهی-یادگیری، منجر به یادگیری، موفق بوده است.

براساس بند ۲ ماده ۶ قانون تشکیل شورای عالی آموزش و پرورش، اصلاح شده در تاریخ ۱۳۶۵/۹/۲۵، «بررسی و تصویب هدف‌ها و نظام آموزشی وزارت آموزش و پرورش» بر عهده شورای عالی آموزش و پرورش است. شورای عالی آموزش و پرورش براساس بند ۲ ماده ۶، اقدام به تدوین اهداف آموزش و پرورش و اهداف دوره‌های مختلف تحصیلی نمود و پس از تصویب در شش‌صد و چهل و هفتمین جلسه، مورخ ۱۳۷۹/۲/۲۹ شورای عالی آموزش و پرورش، با امضای وزیر وقت آموزش و پرورش، جهت اجرا ابلاغ شد. براساس این مصوبه برنامه‌ریزان و دیگر دست‌اندرکاران نظام آموزش و پرورش مکلف هستند در برنامه‌ریزی، سازماندهی و انجام وظایف مربوط، به گونه‌ای اقدام نمایند که تا پایان دوره تحصیلی، دستیابی دانش‌آموزان به اهداف تعیین شده ممکن باشد (مجموعه مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۸۲). براساس این مصوبه، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی به عنوان متولی برنامه‌ریزی درسی در ایران، موظف به تدوین اهداف برنامه‌های درسی بر اساس اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش است. براساس دستورالعمل تدوین راهنمای برنامه درسی، لازم است اهداف برنامه‌های درسی با اهداف مصوب شورای عالی مرتبط باشد و در برنامه درسی باید نحوه ارتباط برنامه با اهداف مصوب شورای عالی مشخص شود (چارچوب تولید راهنمای برنامه درسی یک ماده درسی، ۱۳۸۶). براساس بند ۷ شرح وظایف کمیسیون

برنامه‌های درسی و تربیتی شورای عالی آموزش و پرورش، بررسی و تایید انطباق اهداف و محتوای راهنمای برنامه‌های درسی با اهداف مصوب شورای عالی با این کمیسیون است. بررسی انجام گرفته نشان می‌دهد تاکنون گزارشی از میزان انطباق اهداف راهنمای برنامه‌های درسی دوره ابتدایی و راهنمایی با اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش از سوی این کمیسیون منتشر نشده است.

به دلیل نبود برنامه درسی ملی و چارچوب برنامه درسی دوره‌های تحصیلی، بخش‌های متولی برنامه‌ریزی درسی (دپارتمان‌های برنامه‌ریزی درسی) در دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی سازمان پژوهش، اقدام به تهیه راهنمای برنامه درسی می‌نمایند. با عنایت به جایگاه مهم راهنمای برنامه‌های درسی در کلیه فعالیت‌های آموزشی و پرورشی و تأثیر آن در تحقق اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش، بررسی اهداف راهنمای برنامه‌های درسی مواد درسی و تعیین میزان انطباق آن با اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش، یکی از دغدغه‌های سیاست‌گذاران و مدیران آموزشی کشور می‌باشد. تا مشخص شود برنامه‌های درسی مواد درسی دوره‌های تحصیلی ابتدایی و راهنمایی، تا چه میزان اهداف مصوب دوره‌های مذکور در شورای عالی آموزش و پرورش را پوشش داده و میزان انطباق جهت‌گیری‌ها و اهداف معرفی شده در اسناد راهنمای برنامه‌های درسی مواد درسی با اهداف مصوب تا چه میزان است. انتظار حوزه‌های سیاست‌گذاری این است که اهداف راهنمای برنامه‌های درسی منطبق بر اهداف دوره‌های تحصیلی مصوب شورای عالی آموزش و پرورش است و برای اطمینان از انطباق اهداف راهنمای برنامه‌های درسی با اهداف مصوب، اهداف راهنمای برنامه‌های درسی دوره‌های مختلف تحصیلی مورد نظارت و ارزشیابی قرار گیرد. این پژوهش در صدد است به این انتظارات پاسخ دهد و با مقایسه اهداف راهنمای برنامه‌های درسی مواد درسی دوره‌های ابتدایی و راهنمایی با اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش، معلوم نماید که اهداف راهنمای برنامه‌های درسی مواد درسی دوره‌های ابتدایی و راهنمایی تا چه میزان مبتنی بر اهداف دوره‌های تحصیلی مصوب شورای عالی آموزش و پرورش است.

هدف تحقیق

هدف کلی پژوهش فهم و شناخت دقیق تر راهنمای برنامه‌های درسی^۱ دوره ابتدایی و راهنمایی از نظر میزان انطباق^۲ اهداف^۳ آنها با اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش است.

سوابق پژوهش

مطالعات انجام گرفته نشان می‌دهد، اهداف برنامه‌های درسی دوره‌های مختلف تحصیلی از زوایای مختلف از سوی پژوهشگران مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد، برنامه‌ریزان درسی در تعیین اهداف برنامه، منابع کافی را مدنظر قرار نداده و یا کمتر به آنها توجه نموده اند (حسینی ۱۳۸۶). به نیازها، مسائل و شرایط و امکانات جامعه و نیازها و علایق دانش‌آموزان کمتر توجه شده است (مطور ۱۳۸۲). اهداف راهنماهای برنامه‌های درسی موجود به گونه‌ای تهیه شده است که بیشتر بر جنبه شناختی و آن هم در سطوح پائین حیطه شناختی توجه شده است. و تدوین آنها عمدتاً بر اساس آموزه‌های رفتارگرایی استوار است (حاتمی ۱۳۸۴). نتایج پژوهش نشان داد تاکنون مطالعه‌ای در مورد میزان انطباق اهداف برنامه‌های درسی دوره های ابتدایی و راهنمایی با اهداف مصوب آموزش و پرورش انجام نگرفته و گزارشی در این خصوص ارائه نشده است.

روش و مراحل تحقیق

با توجه به این‌که این پژوهش به بررسی میزان انطباق اهداف راهنمای برنامه‌های درسی دوره ابتدایی و راهنمایی با اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش از طریق مقایسه و انطباق

۱. اهداف برنامه‌های درسی ماده درسی در ایران در سندی تحت عنوان راهنمای برنامه درسی ارائه می‌گردد که در این پژوهش مورد استناد قرار می‌گیرد.

۲. انطباق اهداف برنامه‌های درسی قصد شده با اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش موردنظر این پژوهش بوده است.

۳. انطباق اهداف برنامه‌های درسی، در سطوح اهداف پیش‌بینی شده برای مواد درسی در دوره‌ها و پایه‌های تحصیلی، با اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش مورد نظر این پژوهش بوده است.

می‌پردازد، روش تحقیق مقایسه‌ای مورد استفاده قرار گرفته است. طبق الگوی جرج بردی^۱ این روش در چهار مرحله^۲ توصیف^۲، تفسیر^۳، همجواری^۴ و مقایسه^۵ انجام می‌شود.

با استفاده از الگوی بردی، ابتدا اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش براساس تعاریف عملیاتی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی از حیطه‌های دانشی، نگرشی و مهارتی، توسط تیمی پنج نفره، شامل ۲ نفر متخصص برنامه درسی و ۳ نفر متخصص موضوعی به حیطه‌های دانشی، نگرشی و مهارتی، تحلیل و همجنس‌سازی^۶ شد^۷. به منظور اطمینان از صحت و دقت تحلیل اهداف مصوب، اهداف تحلیل شده توسط کارشناسان و متخصصان برنامه‌ریزی درسی اعتبار بخشی شد.

برای اعتبار بخشی و اطمینان از صحت و دقت تحلیل اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش به حیطه‌های دانشی، نگرشی و مهارتی، اهداف مصوب به دو بخش تقسیم شد. بخش اول شامل اهدافی بود که دارای یک حیطه بود و تحلیل آن ساده و روشن بود و بخش دوم شامل اهداف مرکبی بود که شامل چند حیطه بود و احتمال خطا در تحلیل آن‌ها وجود داشت. اهداف بخش دوم طی پرسشنامه‌ای در اختیار ۳۰ نفر از کارشناسان و متخصصان دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی و مؤسسه پژوهشی و برنامه‌ریزی درسی و نوآوری‌های آموزشی قرار گرفت و از آن‌ها درخواست شد اهداف ارائه شده در پرسشنامه را تحلیل نمایند. پس از استخراج اطلاعات، جدول اهداف تحلیل شده توسط کارشناسان با جدول اهداف تحلیل شده توسط تیم پژوهشی انطباق و براساس جمع‌بندی نظرات، جدول تحلیل اهداف اصلاح شد. برای اطمینان از جمع‌بندی انجام شده و نتیجه‌گیری نهایی، جدول اصلاح شده طی پرسشنامه‌ای در

1. Beredy
2. Description
3. Interpretation
4. Juxtaposition
5. Comparison

۶. منظور از همجنس‌سازی در این پژوهش عبارت از تبدیل هدف‌های مصوب شورای عالی آموزش و پرورش، به هدف‌های برنامه درسی است که بر اساس حیطه‌های دانشی، نگرشی و مهارتی دسته بندی شده است.
۷. مبنای تحلیل اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش و همجنس‌سازی آن‌ها با اهداف مورد استفاده در حوزه تدوین برنامه درسی ایران (شناختی، مهارتی و نگرشی) نظرات تیم کارشناسی بود.

بررسی میزان انطباق اهداف راهنمای برنامه‌های درسی...

اختیار ۱۰ نفر از کارشناسان که قبلاً پرسشنامه را تکمیل کرده بودند قرار گرفت و از آنها درخواست شد نظرات خود را در مورد جمع بندی نظرات کارشناسان در مورد تحلیل اهداف مصوب اعلام نموده و در مواردی که نظرات متفاوتی دارند، در محل پیش‌بینی شده در پرسشنامه درج نمایند. نظرات دریافت شده جمع بندی و جدول تحلیل اهداف نهایی شد.

پس از اعتباربخشی و اطمینان از دقت و صحت تحلیل اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش به حیطة‌های دانشی، نگرشی و مهارتی، تیم پژوهشی اهداف کلی و جزئی راهنمای برنامه‌های درسی مواد درسی پایه‌ها و دوره‌های مختلف تحصیلی (ابتدایی و راهنمایی) را در جداول طراحی شده، با اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش در حیطة‌های دانشی، نگرشی و مهارتی مورد مقایسه قرار داد. در مواردی که اهداف جزئی ماده درسی در راهنمای برنامه درسی ذکر نشده بود، مقایسه در سطح اهداف کلی انجام گرفت.

به منظور بهره‌مندی از یافته‌های مقایسه، نتایج مقایسه اهداف راهنمای برنامه‌های درسی مواد درسی با اهداف مصوب، در پایان هر دوره تحصیلی مورد بحث و بررسی و تحلیل قرار گرفت، هم‌چنین نتایج به دست آمده از مقایسه اهداف راهنمای برنامه‌های درسی مواد درسی دوره ابتدایی با نتایج به دست آمده از مقایسه اهداف راهنمای برنامه‌های درسی مواد درسی دوره راهنمایی مورد مقایسه و بحث و بررسی قرار گرفت و در پایان جمع نتایج مقایسه اهداف راهنمای برنامه‌های درسی مواد درسی دو دوره ابتدایی و راهنمایی با اهداف مصوب مورد مقایسه، بحث و بررسی، توصیف و نتیجه‌گیری قرار گرفت و نتایج به صورت کمی و توصیفی و با استفاده از جداول و نمودارهای تبیین و تفسیر شد.

به منظور بهره‌مندی از نظرات صاحب نظران، نتایج پژوهش در نشستی با حضور کارشناسان و صاحب نظران، در سالن اجتماعات سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی ارائه شد و مورد بحث و بررسی قرار گرفت. نظرات ارائه شده در نشست، در جمع‌بندی نهایی اعمال شد.

جامعه آماری: جامعه آماری راهنماهای برنامه درسی مورد مقایسه در این پژوهش عبارت از تمامی راهنمای برنامه‌های درسی مواد درسی دوره ابتدایی شامل ۴۲ راهنمای برنامه درسی ماده درسی (تمام پایه‌های دوره ابتدایی) و تمامی راهنمای برنامه‌های درسی مواد درسی دوره راهنمایی شامل ۳۰ راهنمای برنامه درسی ماده درسی (تمام پایه‌های دوره راهنمایی) بوده و نمونه آماری برابر با جامعه آماری بود.

نمونه آماری اعتباربخشی نتایج تحلیل اهداف مصوب، شامل کارشناسان و برنامه‌ریزان درسی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی و جامعه آماری شامل ۳۰ نفر از آنها بود. ابزار تحقیق: در این پژوهش به کمک ابزارهای محقق ساخته (شامل فیش‌ها و جداول) اطلاعات جمع‌آوری، تحلیل، مقایسه و توصیف شد. جداول مورد استفاده به نحوی طراحی شده بود که اهداف راهنمای برنامه‌های درسی هر ماده درسی در هر دوره، در مجاورت اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش در آن دوره قرار گرفته و میزان انطباق اهداف راهنمای برنامه درسی هر ماده درسی با اهداف مصوب و میزان پوشش اهداف مصوب با اهداف راهنمای برنامه‌های درسی هر ماده درسی را قابل مقایسه می‌کرد. برای اعتباربخشی از «پرسشنامه محقق ساخته» استفاده شد. در پرسشنامه تدوین شده، اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش که توسط تیم پژوهشی تحلیل شده بود، در معرض نظرسنجی قرار گرفت و نتایج با استفاده از نرم افزار اکسل و جداول درصدها توصیف و تفسیر شد.

بحث و بررسی داده‌ها و نتایج

برای بحث و بررسی داده‌های پژوهش از دو متغیر «انطباق» و «پوشش» استفاده شده است. با استفاده از متغیر «انطباق»، میزان انطباق اهداف راهنمای برنامه‌های درسی مواد درسی دوره‌های ابتدایی و راهنمایی با اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش مورد بررسی قرار گرفت. با استفاده از متغیر «پوشش» میزان پوشش اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش با اهداف راهنمای برنامه درسی مواد درسی دوره‌های ابتدایی و راهنمایی مورد بررسی قرار گرفت.

بحث و بررسی در مورد میزان انطباق اهداف راهنمای برنامه‌های درسی مواد درسی دوره ابتدایی و راهنمایی با اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش و میزان پوشش اهداف شورای عالی آموزش و پرورش با اهداف راهنمای برنامه‌های درسی مواد درسی دوره ابتدایی و راهنمایی از سه منظر انجام گرفت:

۱- میزان انطباق از منظر تعداد اهداف: در این منظر از انطباق، تعداد و درصد اهداف راهنمای برنامه‌های درسی مواد درسی دوره ابتدایی و راهنمایی که با اهداف مصوب منطبق بود و تعداد و

بررسی میزان انطباق اهداف راهنمای برنامه‌های درسی...

درصد اهداف مصوب پوشش داده شده، شناسایی شد و نتایج مورد بحث و بررسی قرار گرفت.

۲- میزان انطباق از منظر موضوعی: در این منظر از انطباق، میزان انطباق اهداف راهنمای برنامه‌های درسی مواد درسی دوره ابتدایی و راهنمایی در موضوعات مختلف (اجتماعی، اعتقادی، اخلاقی و...) با اهداف مصوب شناسایی شد و نتایج مورد بحث و بررسی قرار گرفت.

۳- میزان انطباق از منظر حیطه‌ها: در این منظر از انطباق، تعداد اهداف راهنمای برنامه‌های درسی مواد درسی دوره ابتدایی و راهنمایی در حیطه‌های دانشی، نگرشی و رفتاری، با اهداف مصوب در آن حیطه‌ها، انطباق داده شد و نتایج مورد بحث و بررسی قرار گرفت.

عمده ترین نتایج حاصل از بررسی سؤال‌های پژوهش، عبارتند از:

۱- بحث و بررسی یافته‌های سؤال اول پژوهش:

بررسی و تفسیر میزان انطباق اهداف راهنمای برنامه‌های درسی ۸ ماده درسی دوره ابتدایی با اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش.

برای پاسخ به سؤال یک پژوهش، اهداف راهنمای برنامه‌های درسی ۸ ماده درسی دوره ابتدایی با اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش مورد مقایسه قرار گرفت. نتایج مطالعات انجام شده در مورد سؤال یک پژوهش به شرح زیر بود:

براساس اطلاعات جدول ۱، از ۹۵ هدف مصوب دوره ابتدایی، ۳۶ هدف (۳۷,۹٪) با اهداف راهنمای برنامه درسی یک ماده درسی، ۲۹ هدف (۳۰,۵٪) با اهداف راهنمای برنامه‌های درسی ۲ ماده درسی، ۵ هدف (۵,۳٪) با اهداف راهنمای برنامه‌های درسی ۳ ماده درسی، ۲ هدف (۲,۱٪) با اهداف راهنمای برنامه‌های درسی ۴ ماده درسی، یک هدف (۱,۱٪) با اهداف راهنمای برنامه‌های درسی ۵ ماده درسی، یک هدف (۱,۱٪) با اهداف راهنمای برنامه‌های درسی ۶ ماده از ۸ ماده درسی دوره ابتدایی پوشش داده شده است و ۲۱ هدف (۲۲,۱٪) با هیچ‌کدام از اهداف راهنمای برنامه‌های درسی مواد درسی دوره ابتدایی پوشش داده نشده است.

جدول ۱. میزان پوشش اهداف مصوب با اهداف راهنمای برنامه‌های درسی مواد درسی دوره ابتدایی

ردیف	اقتصادی	سیاسی	زیستی	اجتماعی	فرهنگی، هنری	علمی، آموزشی	اخلاقی	اعتقادی	میزان پوشش اهداف مصوب با اهداف راهنمای برنامه های درسی
۱	-	-	-	-	-	-	-	-	٪۰ با اهداف ۸ ماده درسی
۲	-	-	-	-	-	-	-	-	٪۰ با اهداف ۷ ماده درسی
۳	-	-	-	-	-	۱ ٪۱۲,۵	-	-	٪۱,۵۶ با اهداف ۶ ماده درسی
۴	-	-	-	۱ ٪۶,۲۵	-	-	-	-	٪۰,۷۸ با اهداف ۵ ماده درسی
۵	-	-	-	۱ ٪۶,۲۵	۱	۱ ٪۱۲,۵	-	-	٪۲,۷۵ با اهداف ۴ ماده درسی
۶	-	-	۱ ٪۱۲,۵	۱ ٪۶,۲۵	۱	۱ ٪۱۲,۵	۲ ٪۹,۵	-	٪۵,۰۸ با اهداف ۳ ماده درسی
۷	۱ ٪۱۴,۳	۲ ٪۲۰	۷ ٪۸۷,۵	۶ ۳۷,۵	۴ ٪۵۰	۲ ٪۲۵	۴ ٪۱۹	۳ ٪۱۷,۶	٪۳۳,۸۵ با اهداف ۲ ماده درسی
۸	۲ ٪۲۸,۶	۳ ٪۳۰	-	۵ ٪۳۱,۲۵	۳ ۳۷,۵	۳ ٪۳۷,۵	۸ ٪۳۸,۱	۱۲ ٪۷۰,۶	٪۳۴,۱۸ با اهداف ۱ ماده درسی
۹	۴ ٪۵۷,۱	۵ ٪۵۰	-	۲ ٪۱۲,۵	۱ ٪۱۲,۵	-	۷ ٪۳۳,۳	۲ ٪۱۱,۸	٪۲۲,۱۵ با اهداف هیچ ماده درسی
جمع	۷	۱۰	۸	۱۶	۸	۸	۲۱	۱۷	٪۱۰۰ ۹۵

نتایج جدول ۱ نشان داد، بخشی از اهداف مصوب دوره ابتدایی (۱,۲۲٪) در هیچ یک از برنامه‌های درسی دوره ابتدایی مورد توجه قرار نگرفته و مغفول مانده است. این نتیجه به معنی آن است که بر فرض تحقق همه اهداف برنامه‌های درسی قصد شده، ۱,۲۲٪ اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش دوره ابتدایی به دلیل نادیده گرفته شدن در راهنمای برنامه‌های درسی دوره ابتدایی امکان تحقق ندارند. همچنین بخش عمده‌ای از اهداف مصوب (۹,۳۷٪) فقط با اهداف برنامه‌های درسی یک ماده درسی و (۹,۳۰٪) فقط با اهداف برنامه‌های درسی ۲ ماده درسی از ۸ ماده درسی دوره ابتدایی پوشش داده شده است.

بررسی میزان انطباق اهداف راهنمای برنامه‌های درسی...

جدول ۲. میزان انطباق اهداف راهنمای برنامه‌های درسی دوره ابتدایی با موضوعات اهداف مصوب

اهداف مصوب	دینی	مطالعات اجتماعی	قرآن	فارسی	علوم	هنر	تربیت بدنی	ریاضی	
اعتقادی	۱۴	۳	۱	-	-	-	-	-	
اخلاقی	۱۱	۳	-	۱	۲	۱	۳	-	
علمی، آموزشی	۱	۳	-	۳	۵	۳	۱	۴	
فرهنگی، هنری	۱	۳	-	۱	-	۵	-	۱	
اجتماعی	۶	۱۱	-	۲	۳	۲	۴	۲	
زیستی	-	۱	-	-	۸	۲	۷	-	
سیاسی	۲	۴	-	۱	-	-	-	-	
اقتصادی	-	۳	-	-	۱	-	-	-	

اطلاعات جدول ۲ نشان داد، هدف راهنمای برنامه‌های درسی دوره ابتدایی به‌طور عمده براساس موضوعات تخصصی رشته مورد نظر تدوین شده و با اهداف مصوب در حوزه موضوعات تخصصی بیش از سایر اهداف منطبق است، به طوری که اهداف راهنمای برنامه درسی تعلیم و تربیت دینی با اهداف بخش‌های اعتقادی و اخلاقی، اهداف راهنمای برنامه درسی مطالعات اجتماعی با اهداف بخش اجتماعی، اهداف راهنمای برنامه درسی قرآن با اهداف بخش اعتقادی، اهداف راهنمای برنامه درسی فارسی با اهداف بخش علمی، آموزشی، اهداف راهنمای برنامه درسی علوم تجربی با اهداف بخش‌های علمی، آموزشی و زیستی، اهداف راهنمای برنامه درسی هنر با اهداف بخش‌های فرهنگی، هنری و علمی، آموزشی، اهداف راهنمای برنامه درسی تربیت بدنی با اهداف بخش زیستی و اهداف راهنمای برنامه درسی ریاضی با اهداف بخش علمی، آموزشی بیش از سایر بخش‌ها انطباق داشته است. بررسی نتایج نشان می‌دهد، اهداف مصوب با موضوعات سیاسی، اخلاقی، اقتصادی و زیستی که فرا موضوعی بوده و در حوزه موضوعات تخصصی راهنمای برنامه‌های درسی قرار ندارند، بیش از سایر موضوعات مورد غفلت قرار گرفته‌اند.

از ۹۳۵ هدف کلی و جزئی راهنمای برنامه درسی دوره ابتدایی مقایسه شده با اهداف مصوب دوره ابتدایی ۷۷,۶۳٪ اهداف برنامه‌های درسی منطبق با اهداف مصوب بوده و ۲۲,۳۷٪ منطبق با اهداف مصوب نبوده است. نتایج بررسی نشان می‌دهد، اهداف برنامه‌های درسی دوره ابتدایی که با اهداف مصوب منطبق نبوده به طور عمده در حوزه موضوعی آن ماده درسی بوده است.

جدول ۳. میزان انطباق حیطه های اهداف راهنمای برنامه های درسی دوره ابتدایی با حیطه های اهداف مصوب

مهارتی		نگرشی		دانشی		
۳۱	تعداد	۶۱	تعداد	۲۹	تعداد	حیطه های اهداف مصوب
۲۵,۶٪	درصد	۵۰,۴٪	درصد	۲۴٪	درصد	
۲۲۸	تعداد	۱۴۶	تعداد	۱۶۶	تعداد	حیطه های اهداف راهنمای برنامه درسی ۸ ماده درسی دوره ابتدایی
۴۲,۲٪	درصد	۲۷٪	درصد	۳۰,۷٪	درصد	

براساس جدول ۳، ۹۵ هدف مصوب دوره ابتدایی به ۱۲۱ حیطه شامل ۲۹ حیطه دانشی برابر با (۲۴٪)، ۶۱ حیطه نگرشی برابر با (۵۰,۴٪) و ۳۱ حیطه مهارتی برابر با (۲۵,۶٪) تحلیل و اعتباربخشی شد. مقایسه حیطه های اهداف راهنمای برنامه های درسی ۸ ماده درسی ابتدایی با اهداف مصوب نشان می‌دهد، ۵۳۶ هدف راهنمای برنامه های درسی دوره ابتدایی (تعلیم و تربیت دینی ۲۰۶ هدف، مطالعات اجتماعی ۸۱ هدف، قرآن ۱۹ هدف، فارسی ۱۰۵ هدف، علوم ۷۶ هدف، هنر ۱۶ هدف، تربیت بدنی ۲۱ هدف و ریاضی ۱۲ هدف) در ۵۳۶ حیطه با اهداف مصوب منطبق است.

براساس اطلاعات جدول ۳ می‌توان نتیجه گرفت، حیطه دانشی اهداف راهنمای برنامه های درسی ۸ ماده درسی با ۳۰,۷٪ بیشتر از حیطه دانشی اهداف مصوب با ۲۴٪ است. حیطه نگرشی با ۲۷٪ کمتر از حیطه نگرشی اهداف مصوب با ۵۰,۴٪ است و حیطه مهارتی با ۴۲,۲٪ بیش تر از حیطه مهارتی اهداف مصوب با ۲۵,۶٪ است. بررسی نتایج مقایسه نشان داد، اهداف حیطه دانشی در راهنمای برنامه های درسی دوره ابتدایی بیش از حیطه دانشی اهداف مصوب و اهداف

بررسی میزان انطباق اهداف راهنمای برنامه‌های درسی...

حیطه نگرشی کمتر از حیطه نگرشی اهداف مصوب مورد توجه قرار گرفته است. براساس نتایج به دست آمده می‌توان چنین استنباط کرد که در تعیین و تدوین اهداف راهنمای برنامه‌های درسی مواد درسی دوره‌های ابتدایی، توجه متعادلی به حیطه‌های سه‌گانه یادگیری نشده و اهداف تدوین شده به طور عمده در حوزه شناختی و مهارتی است.

۲- بحث و بررسی یافته‌های سؤال دوم پژوهش:

بررسی و تفسیر میزان انطباق اهداف راهنمای برنامه‌های درسی ۱۰ ماده درسی دوره راهنمایی با اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش.

برای پاسخ به سؤال ۲ پژوهش، اهداف راهنمای برنامه‌های درسی ۱۰ ماده درسی دوره راهنمایی با اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش مورد مقایسه قرار گرفت.^۱ نتایج مطالعات انجام شده در مورد سؤال ۲ پژوهش به شرح زیر است:

براساس اطلاعات حاصل از مقایسه اهداف راهنمای برنامه‌های درسی ۱۰ ماده درسی دوره راهنمایی با اهداف مصوب، می‌توان نتیجه گرفت: از ۱۰۵ هدف مصوب دوره راهنمایی، ۵۰ هدف (۴۷,۶٪) با اهداف راهنمای برنامه درسی یک ماده درسی از ۱۰ ماده درسی دوره راهنمایی انطباق دارد. ۱۷ هدف (۱۶,۲٪) با اهداف راهنمای برنامه‌های درسی ۲ ماده درسی انطباق دارد. ۶ هدف (۵,۷٪) با اهداف راهنمای برنامه‌های درسی ۳ ماده درسی انطباق دارد. ۵ هدف (۴,۸٪) با اهداف راهنمای برنامه‌های درسی ۴ ماده درسی انطباق دارد. ۲ هدف (۱,۹٪) با اهداف راهنمای برنامه‌های درسی ۵ ماده درسی پوشش داده شده است. ۲ هدف (۱,۹٪) با اهداف راهنمای برنامه‌های درسی ۶ ماده درسی انطباق دارد. ۲۳ هدف (۲۱,۹٪) با هیچ‌کدام از اهداف راهنمای برنامه‌های درسی مواد درسی دوره راهنمایی پوشش داده نشده است.

^۱ . مواد درسی هنر و تربیت بدنی فاقد راهنمای برنامه درسی برای مقایسه بود و راهنمای برنامه درسی تاریخ به دلیل پیش بینی جایگزین شدن ماده درسی مطالعات اجتماعی در دوره راهنمایی، به اجرا در نیامده است و در این پژوهش مورد مقایسه قرار نگرفت.

جدول ۴. میزان پوشش اهداف مصوب با اهداف راهنمای برنامه های درسی مواد درسی دوره راهنمایی

ردیف	اقتصادی	سیاسی	زیستی	اجتماعی	فرهنگی، هنری	علمی، آموزشی	اخلاقی	اعتقادی	میزان پوشش اهداف مصوب با اهداف راهنمای برنامه های درسی
۱	-	-	-	-	-	-	-	-	۰٪ با اهداف ۸ ماده درسی
۲	-	-	-	-	-	-	-	-	۰٪ با اهداف ۷ ماده درسی
۳	-	-	-	-	-	۱۵,۴٪	۲	-	۱,۹۳٪ با اهداف ۶ ماده درسی
۴	-	-	-	-	-	۷,۷	۱	۴,۴	۱,۵٪ با اهداف ۵ ماده درسی
۵	-	-	-	۷,۱٪	۱	۱۵,۴٪	۲	۸,۶	۴٪ با اهداف ۴ ماده درسی
۶	۱۰٪	-	۱۴,۳٪	۲	-	-	۱	۵,۵٪	۶,۸٪ با اهداف ۳ ماده درسی
۷	۱۰٪	-	۱۴,۳٪	۲	۴۴,۴٪	۱۵,۴٪	۶	۲۶٪	۱۶,۲٪ با اهداف ۲ ماده درسی
۸	۳۰٪	۶۳,۶٪	۵۷,۱٪	۴	۳۳,۳	۳۸,۴٪	۱۰	۷۷,۸٪	۴۶,۶٪ با اهداف ۱ ماده درسی
۹	۵۰٪	۳۶,۴٪	۱۴,۳٪	۵	۲۲,۳٪	۷,۷٪	۳	۱۱,۲٪	۲۳,۸٪ با اهداف ۸ ماده درسی
جمع	۱۰	۱۱	۷	۱۴	۹	۱۳	۲۳	۱۸	۱۰۰٪ ۱۰۵

بر اساس اطلاعات جدول ۴ می توان نتیجه گرفت، بخشی از اهداف مصوب دوره راهنمایی (۲۱,۹٪) در هیچ یک از برنامه های درسی دوره راهنمایی مورد توجه قرار نگرفته و مغفول مانده است. این نتیجه به مفهوم آن است که بر فرض تحقق همه اهداف برنامه های درسی قصد شده، ۲۱,۹٪ اهداف مصوب به دلیل نادیده گرفته شدن در برنامه های درسی دوره راهنمایی امکان تحقق ندارند. همچنین بخش عمده ای از اهداف مصوب (۴۷,۶٪) فقط با اهداف برنامه های درسی یک ماده درسی و (۱۶,۲٪) فقط با اهداف برنامه های درسی دو ماده درسی از ۱۰ ماده درسی دوره راهنمایی پوشش داده شده است.

بررسی میزان انطباق اهداف راهنمای برنامه‌های درسی...

جدول ۵. میزان انطباق اهداف راهنمای برنامه‌های درسی دوره راهنمایی با موضوعات اهداف مصوب

اهداف مصوب	تعلیم و تربیت اسلامی	تعلیمات اجتماعی	قرآن	فارسی	علوم تجربی	جغرافیا	حرفه و فن	ریاضی	عربی	زبان‌های خارجی
اعتقادی	۱۶	-	۱	-	-	۱	-	-	۱	-
اخلاقی	۱۲	۱۴	-	۵	۱	۳	۳	-	۱	-
علمی، آموزشی	-	۴	۱	۵	۷	۵	۵	۴	۲	۱
فرهنگی، هنری	۴	-	-	۴	۱	-	۱	-	-	-
اجتماعی	۶	۷	-	-	-	۲	۲	-	-	-
زیستی	۱	-	-	-	۱	۱	۶	-	-	-
سیاسی	۵	۲	-	-	-	-	-	-	-	-
اقتصادی	۱	-	-	-	۳	-	۴	-	-	-

اطلاعات جدول ۵ نشان می‌دهد، اهداف راهنمای برنامه‌های درسی مواد درسی دوره راهنمایی به طور عمده براساس موضوعات تخصصی رشته مورد نظر تدوین شده و با اهداف مصوب در حوزه موضوعات تخصصی بیش از سایر اهداف منطبق است، به طوری که اهداف راهنمای برنامه درسی تعلیم و تربیت دینی با اهداف بخش‌های اعتقادی و اخلاقی، اهداف راهنمای برنامه درسی تعلیمات اجتماعی با اهداف بخش اخلاقی و اجتماعی، اهداف راهنمای برنامه درسی قرآن با اهداف بخش اعتقادی و علمی آموزشی، اهداف راهنمای برنامه درسی فارسی با اهداف بخش اخلاقی و علمی، آموزشی، اهداف راهنمای برنامه درسی علوم تجربی با اهداف بخش‌های علمی، آموزشی، اهداف راهنمای برنامه درسی جغرافیا با اهداف بخش علمی، آموزشی، اهداف راهنمای برنامه درسی حرفه و فن با اهداف بخش‌های زیستی و علمی، آموزشی، اهداف راهنمای برنامه درسی ریاضی با اهداف بخش علمی، آموزشی، اهداف راهنمای برنامه درسی عربی با اهداف بخش علمی، آموزشی و اهداف راهنمای برنامه درسی زبان‌های خارجی با اهداف بخش علمی، آموزشی بیش از سایر بخش‌ها انطباق دارد.

از ۷۸۰ هدف کلی و جزئی راهنمای برنامه درسی دوره راهنمایی مقایسه شده با اهداف مصوب دوره راهنمایی، ۷۲،۴۷٪ اهداف برنامه‌های درسی منطبق با اهداف مصوب بوده و

۲۷,۵۳٪. منطبق با اهداف مصوب نبوده است. نتایج بررسی نشان می‌دهد، اهداف برنامه‌های درسی دوره راهنمایی که با اهداف مصوب منطبق نبوده به طور عمده در حوزه موضوعی آن ماده درسی بوده است.

جدول ۶. میزان انطباق حیطه های اهداف راهنمای برنامه‌های درسی دوره راهنمایی با حیطه‌های اهداف مصوب

مهارتی		نگرشی		دانشی		
۳۲	تعداد	۶۸	تعداد	۴۳	تعداد	حیطه‌های اهداف مصوب
۲۲,۴٪	درصد	۴۷,۶٪	درصد	۳۰٪	درصد	
۱۷۶	تعداد	۱۸۵	تعداد	۱۷۸	تعداد	حیطه‌های اهداف راهنمای برنامه درسی ۸ ماده درسی دوره ابتدایی
۳۲,۷٪	درصد	۳۴,۳٪	درصد	۳۳٪	درصد	

براساس جدول ۶، ۱۰۵ هدف مصوب دوره راهنمایی به ۱۴۳ حیطه شامل ۴۳ حیطه دانشی، ۶۸ حیطه نگرشی و ۳۲ حیطه مهارتی تحلیل و اعتباربخشی شد. مقایسه حیطه‌های اهداف راهنمای برنامه‌های درسی ۱۰ ماده درسی دوره راهنمایی با اهداف مصوب نشان می‌دهد، ۵۳۹ هدف راهنمای برنامه‌های درسی دوره راهنمایی (تعلیم و تربیت دینی ۱۹۱ هدف، علوم اجتماعی ۶۰ هدف، قرآن ۲۶ هدف، فارسی ۵۳ هدف، علوم تجربی ۲۶ هدف، جغرافیا ۳۶ هدف، حرفه و فن ۴۶ هدف، ریاضی ۱۲ هدف، عربی ۵۴ و زبان‌های خارجی ۳۵ هدف) در ۵۳۹ حیطه با اهداف مصوب منطبق است.

براساس اطلاعات جدول ۶ می‌توان نتیجه گرفت حیطه دانشی اهداف راهنمای برنامه‌های درسی ۱۰ ماده درسی دوره راهنمایی با ۳۳٪ بیشتر از حیطه دانشی اهداف مصوب با ۳۰٪ است. حیطه نگرشی با ۳۴,۳٪ کمتر از حیطه نگرشی اهداف مصوب با ۴۷,۶٪ است و حیطه مهارتی با ۳۲,۷٪ بیش‌تر از حیطه مهارتی اهداف مصوب با ۲۲,۴٪ است. نتایج نشان داد که در تعیین و تدوین اهداف راهنمای برنامه‌های درسی مواد درسی دوره‌های راهنمایی، توجه متعادلی به حیطه‌های سه گانه یادگیری نشده و اهداف تدوین شده به طور عمده در حوزه شناختی و مهارتی است.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج مقایسه اهداف راهنمای برنامه‌های درسی مواد درسی دوره ابتدایی و راهنمایی با اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش نشان می‌دهد، در مجموع ۴۴,۶٪ از اهداف مصوب دوره ابتدایی و راهنمایی با هیچ‌کدام از اهداف راهنمای برنامه‌های درسی دوره ابتدایی و راهنمایی پوشش داده نشده و مغفول مانده است. این نتیجه به مفهوم آن است که بر فرض تحقق همه اهداف برنامه‌های درسی قصد شده، حدود یک چهارم اهداف مصوب دوره ابتدایی و راهنمایی به دلیل نادیده گرفته شدن در برنامه‌های درسی دوره ابتدایی و راهنمایی امکان تحقق ندارند. همچنین بخش عمده‌ای از اهداف مصوب دو دوره فقط با اهداف برنامه‌های درسی یک ماده درسی و یا دو ماده درسی پوشش داده شده است. این نتایج نشان‌دهنده آن است که بخش زیادی از اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش یا به طور کلی مورد توجه برنامه‌ریزان قرار نگرفته و یا با اهداف راهنمای برنامه‌های درسی محدودی پوشش داده شده است.

این یافته‌ها منطبق بر نتایج سایر پژوهش‌ها مبنی بر این‌که، انتخاب اهداف، روش‌ها و راهبردهای عملیاتی توسط کارشناسان در محیطی نظری و به دور از واقعیت‌های عینی و بدون انجام نیازسنجی دقیق انجام می‌شود و برنامه با نیازهای فردی و اجتماعی همخوانی ندارد (جهانی جعفر ۱۳۸۴). در تدوین اهداف راهنمای برنامه‌های درسی به منابع تدوین هدف توجه جدی نمی‌شود (حسینی، ۱۳۸۶) و بسیاری از اهداف عالی آموزش و پرورش به فراموشی سپرده می‌شود (پریرخ و میرحسینی، ۱۳۸۵) است. جمع‌بندی نشست عملی بحث و بررسی نتایج پژوهش نشان می‌دهد، تحقق اهداف مصوب در فرایند برنامه‌ریزی و اجرا، فرایندی کاهشی دارد و بسیاری از اهداف در مرحله برنامه‌ریزی و یا سایر مراحل مغفول مانده و یا محقق نمی‌شوند.

نتایج مقایسه نشان می‌دهد، راهنمای برنامه‌های درسی مواد درسی دوره ابتدایی و راهنمایی براساس موضوعات تخصصی رشته موردنظر، اهداف مصوب دوره مربوط را مورد توجه قرار داده اند. به طوری که اهداف راهنمای برنامه درسی تعلیم و تربیت دینی با اهداف بخش‌های اعتقادی و اخلاقی، اهداف راهنمای برنامه درسی اجتماعی با اهداف بخش اجتماعی، اهداف راهنمای برنامه درسی فارسی با اهداف بخش علمی، آموزشی، اهداف راهنمای برنامه درسی علوم تجربی با اهداف بخش‌های علمی، آموزشی و زیستی، اهداف راهنمای برنامه درسی هنر با اهداف بخش‌های فرهنگی، هنری و علمی، آموزشی، اهداف راهنمای برنامه درسی تربیت بدنی

با اهداف بخش زیستی، اهداف راهنمای برنامه درسی ریاضی با اهداف بخش علمی، آموزشی، اهداف برنامه درسی عربی با اهداف بخش علمی آموزشی و اعتقادی، اهداف زبان و ادبیات خارجی با اهداف بخش علمی آموزشی، اهداف راهنمای برنامه درسی جغرافیا با اهداف بخش علمی آموزشی، اهداف راهنمای برنامه درسی حرفه و فن با اهداف بخش زیستی و علمی و آموزشی بیش از سایر بخش ها منطبق است و سایر موضوعات اهداف مصوب یا کاملاً مغفول مانده و یا با تعداد کمی از اهداف انطباق دارد.

این نتایج منطبق بر یافته‌های سایر پژوهشگران، مبنی بر این‌که؛ رویکرد برنامه‌های درسی اغلب موضوع مدار بوده و عمدتاً تحت استیلای متخصصان موضوعی و حالتی ابلاغی، رسمی، همگانی و تجویزی دارند (سلسبیلی، ۱۳۸۲). تسلط متخصصان موضوعی بر تدوین اهداف برنامه‌های درسی به این دلیل است که سطح تخصصی معلمان نسبت به موضوع درسی، اغلب قابل مقایسه با سطح تخصصی موضوعی استادان دانشگاه نیست، ناگزیر نقش اساسی به این قشر واگذار می‌شود و برنامه‌ریزی درسی به این ترتیب از بسیاری از تجربه‌ها، بصیرت‌ها و دانش حرفه‌ای که جزو ذخایر ارزشمند و منحصر به فرد معلمان است و باید در کنار دانش موضوعی در تصمیم‌گیری‌های برنامه‌ای به کار گرفته شود؛ کم‌بهره می‌ماند (محمدی و گویا، ۱۳۸۴) است. جمع‌بندی نشست عملی بحث و بررسی نتایج نشان می‌دهد، رویکرد هدف‌گذاری شورای عالی آموزش و پرورش با رویکرد برنامه‌ریزان درسی متفاوت است. برنامه‌ریزان درسی با رویکرد موضوع محور اهداف را تدوین می‌نمایند. در صورتی که اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش با رویکرد مبتنی بر ارزش‌ها و مبانی دینی و ملی تدوین شده است. تفاوت رویکردها می‌تواند یکی از عوامل عمده عدم انطباق اهداف باشد.

نتایج پژوهش نشان داد از ۹۳۵ هدف کلی و جزئی راهنمای برنامه درسی دوره ابتدایی مقایسه شده با اهداف مصوب دوره ابتدایی ۷۷٫۶۳٪ اهداف برنامه‌های درسی منطبق با اهداف

^۱ . این نشست علمی با هدف بررسی و هم اندیشی در خصوص نتایج پژوهش در بهار ۱۳۸۹ در سازمان پژوهش و برنامه ریزی درسی توسط موسسه پژوهشی برنامه ریزی درسی برگزار گردید. در این نشست دبیرکل شورای عالی آموزش و پرورش جناب آقای مهندس نوید ادهم، مدیر طرح تدوین سند برنامه درسی ملی و مدیر کل سابق دفتر برنامه ریزی و تالیف کتاب های درسی جناب آقای حجت الاسلام ذوعلم، نماینده انجمن مطالعات آموزش و پرورش جناب آقای دکتر محمود مهر محمدی و پژوهشگر جواد یزادنی و ناظر دکتر محمد حسینی حضور داشتند.

بررسی میزان انطباق اهداف راهنمای برنامه‌های درسی...

مصوب بوده و ۲۲,۳۷٪ منطبق با اهداف مصوب نبوده است. از ۷۸۰ هدف کلی و جزئی راهنمای برنامه درسی دوره راهنمایی مقایسه شده با اهداف مصوب دوره راهنمایی ۷۲,۴۷٪ اهداف برنامه‌های درسی منطبق با اهداف مصوب بوده و ۲۷,۵۳٪ منطبق با اهداف مصوب نبوده است. جمع‌بندی نشست عملی بحث و بررسی نتایج پژوهش نشان می‌دهد؛ اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش عمری ده ساله دارد و پاسخ‌گوی نیازهای برنامه‌ریزان در عصر حاضر نیست. این آسیب، برنامه‌ریزان را وادار به تدوین اهدافی نموده است که در اهداف مصوب مغفول مانده است. از سوی دیگر موضوع محور بودن برنامه‌های درسی موجب شده است برنامه‌ریزان اهدافی را در حوزه تخصصی آن ماده درسی تدوین نمایند که در اهداف مصوب موردنظر نبوده است. برای معلوم شدن دلایل عدم انطباق اهداف مصوب و اهداف راهنمای برنامه‌های درسی لازم است اهداف مصوب مغفول و اهداف برنامه درسی غیر منطبق، تحلیل محتوایی شوند تا دلایل اختلاف روشن و آشکار شود.

نتایج مقایسه نشان می‌دهد، حیطه‌های اهداف راهنمای برنامه‌های درسی دوره ابتدایی و راهنمایی از تعادل لازم برخوردار نیستند؛ به طوری که حیطه دانشی در راهنمای برنامه‌های درسی مواد درسی دوره ابتدایی و راهنمایی، بیش از حیطه دانشی اهداف مصوب، حیطه نگرشی کمتر از حیطه نگرشی اهداف مصوب و حیطه مهارتی بیش از حیطه مهارتی اهداف مصوب، مورد توجه قرار گرفته است. این یافته منطبق بر نتایج یافته‌های سایر پژوهشگران مبنی بر این‌که در تدوین اهداف برنامه‌های درسی توجه کمی به حیطه‌های سه‌گانه یادگیری با هم و به تفکیک می‌شود (حسینی، ۱۳۸۶) اهداف عمدتاً در حوزه شناختی و آن هم در سطوح پائین است (حسینی، ۱۳۸۰ و مطور و حسینی، ۱۳۸۲) و دستیابی به حداقل صلاحیت، نتیجه‌ای مطلوب تلقی می‌شود (گویا و ایزدی، ۱۳۸۲) است.

جمع‌بندی نشست عملی بحث و بررسی نتایج پژوهش نشان داد، برنامه‌های درسی به طور عمده با رویکرد حافظه مدار تدوین شده است و دانش‌آموزان در فرایند تحصیل مجبور به حفظ و ارائه اهداف دانشی هستند. الگوهای ارزشیابی ارائه شده در برنامه‌های درسی نیز به طور عمده از این رویکرد پیروی می‌نمایند.



پیشنهادها

- ۱- هرچند اهداف مصوب می‌تواند یکی از منابع مهم تدوین اهداف راهنمای برنامه‌های درسی باشد اما نمی‌تواند به طور کامل جایگزین برنامه درسی ملی شود. لازم است مسئولان نسبت به تدوین برنامه درسی ملی اقدام عاجل به عمل آورند.
- ۲- پیشنهاد شد ساختاری براساس یک الگوی نظارتی برای انطباق اهداف راهنمای برنامه‌های درسی با اهداف مصوب و یا اهداف برنامه درسی ملی بوجود آید که از بوجود آمدن شکاف بین اهداف راهنمای برنامه‌های درسی با اهداف مصوب پیشگیری شود.
- ۳- راهنمای برنامه‌های درسی هریک از مواد درسی ظرفیت محدودی دارد و برنامه‌ریزان درسی تلاش می‌نمایند براساس ظرفیت‌های راهنمای برنامه درسی و ساعات تدریس پیش بینی شده برای آن ماده درسی، اهداف معینی از موضوعات موردنظر را مورد توجه قرار دهند. با توجه به نتایج به دست آمده از پژوهش و به منظور انطباق بیشتر اهداف راهنمای برنامه‌های درسی دوره‌های ابتدایی و راهنمایی با اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش، پیشنهاد می‌شود برنامه‌ریزان درسی موارد زیر را مورد توجه قرار دهند:
 - در تدوین اهداف راهنمای برنامه‌های درسی، منابع تدوین اهداف به ویژه اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش مورد توجه بیشتری قرار گیرد.
 - در تدوین اهداف راهنمای برنامه‌های درسی، موضوعاتی مانند اخلاق، مهارت‌های زندگی، حفظ محیط زیست و ... که فراموشی بوده و شالوده آن‌ها مبتنی بر موضوعات مختلف است، توجه بیشتری نموده و مفاهیم آن‌ها را در حوزه موضوع تخصصی ماده درسی مربوط جاری نموده و پرورش دهند.
 - در تدوین اهداف برنامه‌های درسی به حفظ تعادل در حیطه‌های دانشی، نگرشی و مهارتی توجه جدی به عمل آید تا دانش، نگرش و مهارت‌های فراگیران به طور متعادل پرورش یابد.
 - به منظور اطمینان از تحقق اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش پیشنهاد می‌شود شورای عالی آموزش و پرورش براساس وظایف مصوب خود اقدام به نظارت بر برنامه‌های درسی و ارزش‌یابی از میزان تحقق اهداف مصوب نماید و گزارش‌های سالانه و میان دهه ارائه نماید.

مشکلات و محدودیت‌های تحقیق

در مراحل مختلف اجرای پژوهش، تیم پژوهشی با مشکلات و محدودیت‌هایی به شرح زیر مواجه گردید:

۱- عدم وجود مرکز منابع و اطلاعات کامل و به روز از راهنمای برنامه‌های درسی دوره‌های مختلف تحصیلی، به طوری که تیم پژوهشی برای دستیابی به راهنمای برنامه‌های درسی مواد درسی دوره‌های مختلف مجبور به مراجعه حضوری به گروه‌ها و مراجع مختلف برنامه‌ریزی درسی بود.

۲- عدم وجود انسجام در ساختار و ادبیات اهداف راهنمای برنامه‌های درسی مواد درسی دوره ابتدایی و راهنمایی، به طوری که برخی از راهنمای برنامه‌های درسی فقط اهداف کلی و برخی اهداف جزئی و حتی اهداف رفتاری را تدوین نموده بودند. وجود تفاوت‌های مذکور تیم پژوهشی را در بررسی، تحلیل و همجنس‌سازی اهداف دچار مشکل می‌کرد.

۳- هم‌وزن نبودن اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش، به طوری که برخی از اهداف جزئی بوده و در یک حیطه تدوین شده بود و برخی از اهداف بسیار کلی بوده و در چند حیطه تدوین شده بود. برخی از اهداف بر اساس موضوعات محوری و در سطح چشم‌انداز بود و برخی از اهداف بر اساس موضوعات پیرامونی در سطح هدف جزئی بود. این اختلاف‌ها تیم پژوهشی را در تحلیل اهداف دچار مشکل می‌کرد.

۴- نبودن هماهنگی لازم بین گروه‌های برنامه‌ریزی درسی و شورای عالی آموزش و پرورش، به طوری که برخی از برنامه‌های درسی بدون تصویب شورای عالی آموزش و پرورش در حال اجرا بود و برخی از مواد آموزشی بدون تدوین راهنمای برنامه درسی تولید و اجرا می‌شد. این مشکل تیم پژوهشی را در بررسی اهداف برخی از مواد درسی دچار مشکل می‌کرد.

۵- سلیقه‌ای بودن تدوین برنامه‌ها، به طوری که اعضای جدید گروه‌های برنامه‌ریزی درسی، برنامه‌های تدوین شده توسط گروه‌های قبلی را غیرقابل قبول دانسته و اقدام به تدوین راهنمای برنامه درسی جدید نموده بودند و مواد آموزشی بدون وجود برنامه‌های درسی تدوین و اجرا می‌شد، این مشکل تیم پژوهشی را در استناد به راهنمای برنامه درسی مواد درسی مختلف دچار تردید می‌کرد.

۶- عدم نظارت و ارزشیابی شورای عالی آموزش و پرورش بر اجرای برنامه های درسی، به طوری که تیم پژوهشی در بررسی های خود به گزارش جامعی در این خصوص برخورد نکرد. این مشکل موجب گردید، تیم پژوهشی از نقطه نظرات شورای عالی آموزش و پرورش در مورد راهنمای برنامه های درسی دوره های مختلف تحصیلی، در تحلیل و تفسیر یافته های بهره مند نشود.

منابع

احمدی، پروین. (۱۳۸۵)، نوآوری در سازماندهی محتوای برنامه درسی دوره ابتدایی، مجموعه مقالات همایش نوآوری در برنامه های درسی دوره ابتدایی، انجمن مطالعات برنامه درسی ایران، دانشگاه شیراز.

احمدی، آمنه. (۱۳۸۵)، تمرکز و عدم تمرکز در تدوین برنامه درسی ملی، رشد معلم، شماره ۴. حسنی، محمد. (۱۳۸۰)، بررسی مقایسه ای فعالیت های فوق برنامه در چند کشور جهان، وزارت آموزش و پرورش، معاونت پرورشی.

سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، (۱۳۸۶). چارچوب تولید راهنمای برنامه درسی یک ماده درسی. تهران، دفتر برنامه ریزی و تألیف کتب درسی.

سلسبیلی، نادر، (۱۳۸۲). سند منشور اصلاح نظام آموزش و پرورش، مجموعه مطالعه در مسائل و مباحث اساسی حوزه برنامه ریزی درسی و روش های تدریس (جهت تدوین برنامه ملی اصلاحات در آموزش و پرورش) محور اول: عوامل تاثیر گذار سیاسی- اجتماعی، تفاوت در تاکیدها و تعارض های ارزشی، فلسفی و دیدگاهی در طراحی و تدوین برنامه های درسی، تهران، پژوهشکده تعلیم و تربیت.

سیلور، الکساندر و لوئیس، (۱۳۸۰). برنامه ریزی درسی برای یادگیری بهتر (ترجمه خوبی نژاد). تهران: آستان قدس.

شعبانی، حسن. (۱۳۸۳). روش تدریس پیشرفته (آموزش مهارت ها و راهبردهای تفکر)، تهران: انتشارات سمت.

صفوی، امان الله. (۱۳۸۵)، روش ها، فنون و الگوهای تدریس، تهران، انتشارات سمت.

فردانش، هاشم. (۱۳۸۲). مبانی نظری تکنولوژی آموزشی. انتشارات سمت.

گویا، زهرا. و ایزدی، صمد. (۱۳۸۲). برنامه درسی ملی، تمرکز و عدم تمرکز در برنامه ریزی درسی، در جستجوی الگوی مناسب، گزارش محور مطالعاتی چهارم از مجموعه مطالعات در مسائل و مباحث

بررسی میزان انطباق اهداف راهنمای برنامه‌های درسی...

اساسی حوزه برنامه ریزی درسی و روش های تدریس، تهران: پژوهشگاه علمی و تربیت. محمدی، ژاله. و گویا، زهرا. (۱۳۸۴)، امکان سنجی برای بررسی سازگاری استانداردهای پیشنهادی تدریس و توسعه حرفه ای معلمان ریاضی توسط NCTM با نظام متمرکز آموزشی در ایران، مطور، معصومه. (۱۳۸۲) بررسی تطبیقی تولید راهنمای برنامه درسی ریاضیات دوره ابتدایی (با تاکید بر سوم ابتدایی) در ایران و انگلستان، پایان نامه (کارشناسی ارشد)، دانشگاه تربیت معلم، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.

ملکی، حسن. (۱۳۸۶). برنامه ریزی درسی (راهنمای عمل). ویراست دوم، مشهد: نشر پیام اندیشه. مهرمحمدی، محمود. (۱۳۸۱). بررسی تطبیقی نظام برنامه ریزی درسی در جمهوری اسلامی ایران و جمهوری فدرال آلمان: نظرگاه ها، رویکردها و چشم اندازها، مشهد آستان قدس رضوی. میرزا بیگی، علی. (۱۳۸۰). برنامه ریزی درسی و طرح درس در آموزش رسمی و تربیت نیروی انسانی، تهران. انتشارات یسطرون.

یزدانی، جواد. و همکاران (۱۳۸۸) طرح پژوهشی، فراتحلیل آسیب شناسی نظام برنامه ریزی درسی ایران، شورای عالی آموزش و پرورش.

- Bereday, George (1969), Comparative Method in Education, New York. Holth, Rinehard and Winston, Inc, USA.
- Ghourchian, Nader, G, (2000), the first International Terminology of curriculum as a Referential Dictionary, Tehran, Andisheh Meta cognition Publication.
- Levy (1991), Encyclopedia of curriculum, Pergamon, new York.
- Moafi Mahmood (2007)., Comparative study in curriculum of Iran, India and Malaysia: A theoretical Framework and a model in general education, university of Delhi.
- National curriculum Framework for school Education (2005) NCERT, India, New Delhi.